

ВЛИЯНИЕТО НА ДРЕВНОГЪРЦКАТА КУЛТУРА ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОТНОШЕНИЯ

Георги Джунджуров

Древна Гърция или Елада наричаме всички области от античното Средиземноморие от XX до I век пр. н. е., обитавани от население, говорещо старогръцки език и наричащо себе си елини. Древните елини обитават не само територията на днешната държава Гърция, но също и Малоазийското крайбрежие на Егейско море (в днешна Турция), Кипър, Сицилия и южните части на Апенинския полуостров, както и колонии по бреговете на Средиземно и Черно море.

В дълбока древност територията на континентална и островна Гърция е населена с негръцко население. Заселването ѝ става на два пъти: към XX и към XII – XI в. пр. Хр. В резултат на това през I хил. пр. н. е. населението се разпределя както следва: йонийци – в източната част на Северна Гърция и в Западна Мала Азия, ахейци – в Северен Пелопонес, дорийци – в останалата част на Пелопонес и по островите. Така се формират и основните гръцки диалекти.

Историята на Древна Гърция може да бъде разделена на пет периода: Егейски период (XXX – XII в. пр. Хр.), Дополисен период (XI – IX в. пр. н.е.), Архаичен период (VIII – VI в. пр. н.е.), Класически период (V – IV в. пр. Хр.) и Елинистически период (III – I в. пр. Хр.).

Егейският период (XXX – XII в. пр. Хр.) обхваща появата и развитието на ранните форми на обществен и държавен живот. Чрез него се възприема цялостното културно и историческо развитие на ранногръцкото население в континентална Гърция и на остров Крит от II хил. пр. н. е. до Троянската война. Това е времето, през което остров Крит бележи по-високо ниво на развитие в сравнение с обществата от другите части на Елада. Като причина за това се възприемат благоприятните условия на острова за развитието на живота и на различни стопански дейности. През III хил. пр. Хр. Крит играе и важна роля като свързващо звено между ранните цивилизации на Близкия Изток и Егейските райони. По това време континентална Гърция се отличава с честите войни, провокирани от придвижванията на отделни племенни групи, както и от несигурността на границите на заселените вече територии. Държавният живот в Древна Гърция към XVI в. пр. н. е. се характеризира с наличието на множество обособени малки независими царства – Микена, Пилос, Аргос. Въпреки временните обединения помежду им, войните продължават. От края на XV в. пр. Хр. ахейски племена се установяват трайно върху голяма част от островите в

Егейско море. Отделните самостоятелни държави не представляват особена пречка за ахейската инвазия и необезпокоявани проникват и по крайбрежието на Мала Азия. Там те срещат и първото по-сериозно препятствие за своето нашествие – Троя. Това води до Троянската война, която продължава 10 години (1193 – 1183 г. пр. н. е.) и завършва с победа за ахейците. Многото жертви и средства, изразходвани за войната, изтощават гръцките царства и водят до нови вътрешни войни. Стига се до ново нашествие, но от дорийци, които завладяват множеството малки независими държави. Унищожава се една значителна и с високи постижения култура и се слага край на Егейския период. Този край бележи началото на следващия етап от развитието на гръцката цивилизация – Дополисният период.

Дополисният период (XI – IX в. пр. н.е.) се нарича още “Омирова Гърция” – по името на древногръцкия поет Омир, сътворил двата най-известни гръцки епоса – “Илиада” и “Одисея”. Именно тези поеми дават ценни сведения за устройството на обществото и за бита на хората от тази епоха. Последиците от разрушителното дорийско нашествие водят до продължителен период на застой и упадък в стопанския живот, в обществено-политическото и в културното развитие на гърците. В малките населени територии се запазват родово-племенните отношения. Всяка община, състояща се от група родове, води свой собствен живот чрез свои институции и органи – цар-базилевс, съвет на старейшини и народно събрание. Родовата аристокрация е основната обществена институция, която регулира отношенията между хората. Базилевсът изпълнява основно функция на военен предводител, но също така и на съдия пред народа и на върховен жрец пред боговете. Важните държавни дела се решават от съвета на старейшините, а не еднолично от царя. Народното събрание се свиква от базилевса, за да се уведомят гражданите за взетите от старейшините важни решения. В народното събрание могат да участват всички свободни мъже, които имат статуса на граждани – не са роби или преселници, и са навършили определената възраст. Робите и чуждите за обществото хора се приемат за “външни лица” и имат непълноправен статут. През тази епоха в Елада още няма законодателство. Държавният живот и водената политика зависят единствено от съотношението на силите между царя-базилевс и съвета на старейшините.

Епохата, наречена Архаичен период (VIII – VI в. пр. н.е.), е време на големи промени във всички области на живота на древните гърци. Причина за това се смята появата на първите градове държави – полисите. През тази епоха мореплаването става основна дейност за населението от почти всички крайбрежни градове и райони. Така се осъществява широкомащабна търговия с различни страни и по този начин гърците постепенно стават първостепенна морска сила в средиземноморския свят, измествайки финикийците. Много гърци

напускат родните си места, заселват се на нови територии и основават нови градове, като по този начин разширяват територията на Древна Гърция – колонизация. Тези промени довеждат до увеличаване на търговията не само чрез обмен на стоки, но и чрез стоково-парични отношения. Така отделни части от гръцкото общество забогатяват и застрашават авторитета на родовата аристокрация. Самото общество се разделя ясно на богати и бедни; на аристократи (евпатриди), новозабогатели търговци и народ (демос – обикновени граждани). Отчетливото разграничаване на тези слоеве на елинското общество е тясно свързано и с формирането на нов тип държавна организация – древногръцкия полис. В началото на Архаичния период понятието “полис” означава разширено селище около укрепено място, което се определя като акропол (укрепен вътрешен град). С разрастването на полисите – резултат на групиране на населението около акропола, тези градове стават естествен център на цялостния обществен, политически и културен живот в Древна Гърция. Така с течение на времето полисите приемат формата на обществена и дори държавна организация и от обикновени самостоятелни градове се превръщат в малки държави. Тази промяна бележи и началото на нов период в древногръцката история – Класическия период.

Класическият период (V – IV в. пр. Хр.) е времето на най-големия подем на древногръцкия полис. Гръцкият свят достига апогея на цялостното си културно-историческо развитие. Това е епоха на разцвет във всички области на живота на елините. В началото на V в. пр. н. е. вече оформилите се като полиси гръцки градове започват да установяват все по-дейно разнообразни външнополитически и икономически връзки помежду си. Интересите им вече се разпростират и отвъд собствените им граници. Водят се активни преговори, сключват се трайни и нетрайни съюзи за нападение или отбрана, разменят се посланици. Въпреки всички неразбирателства между градовете държави, в Елада съществува правило за гостоприемство, наречено “проксения”. Това представлява негласно и неписано споразумение за размяна на представители (посланици) между отделните полиси, с цел защита на интересите на съответната страна. Освен политически отношения градовете създават и религиозни връзки чрез обединения – “амфиктиони”. Целта им е почитането на дадено божество около местните светилища, като се правят съвместни жертвоприношения и общи празненства. Също се обсъждат и важни въпроси от религиозно естество като обявяването на “божествен мир” – мир по време на войни, целящ честването на определен празник и почитането на дадено божество. Между полисите в Древна Гърция се сключват и съюзи с военно-политически цели – “симахии”. Те представляват временни обединения за защита или нападение на съответен общ враг. Повратни точки в развитието на гръцката цивилизация през Класическия период представляват Гръцко-

персийските войни от 499 – 449 г. пр. Хр. и последвалата Пелопонеска война от 431 – 404 г. пр. Хр. Военните действия обхващат цялата гръцка територия и довеждат страната до огромни опустошения и разруха. След Пелопонеската война, през IV в. пр. н. е., в Гърция напълно изчезва родовото делене на обществото (аристократи и обикновени граждани). Появява се нов слой от много богати хора – плутокрация. Водят се остри конфликти относно посоката на водене на политика заради различни интереси. Тази криза довежда до появата на тирания. Така завършва и епохата на Класическа Гърция.

Последната епоха от историята на Елада се нарича Елинистически период (III – I в. пр. Хр.). Тя се характеризира с възход на едно от гръцките царства – Македония, и на нейните владетели – Филип II Македонски и неговия син Александър Македонски. Това царство остава незасегнато от “братоубийствената” Пелопонеска война. То запазва ресурсите си и в следвоенното положение на упадък на Гърция се превръща в една от най-силните държави в Егейския басейн. В Македония се заражда идеята за гръцко обединение. Тя стои и в основата на политиката на цар Филип II, който иска да подчини под една власт всички гръцки държави и да предотврати бъдещи “братоубийствени” войни. Тази политика носи успех, тъй като гръцките държави са изтощени от военни действия. За обединителните процеси допринася и формирането на общ гръцки език – “койне”, който заменя диалектите. Някои от държавите не приемат обединението поради собствени интереси и водят антимакедонска политика. Тези неразбирателства приключват със създаването на общогръцка федерация и приемат Македония и владетеля ѝ като хегемон. Така съдбата на гръците стига до обрат и води до най-големия разцвет на елинската култура. Той се свързва с името на Александър Македонски, който наследява трона на Македония след смъртта на баща си Филип II. Новият македонски цар започва кампания срещу Персийската империя и не след дълго я завладява. Така елинската култура достига до териториите на Близкия и Средния Изток, Египет и Индия, а общогръцката федерация се превръща в империя. Чрез допира до новите и непознати култури елините разширяват своите познания и оказват силно влияние върху развитието на целия познат дотогава свят. Въпреки разцвета си, в държавата на Александър Македонски съществуват вътрешни неразбирателства и конфликти. Последвалата смърт на македонския владетел има катастрофални последствия. Империята се разпада на няколко отделни гръцки царства. Не след дълго тя бива завладяна от Римската империя, която ще използва културата на Елада като своя.

Древна Гърция е страна, чиито постижения във всички сфери на науката и живота са залегнали в основите на света, какъвто го познаваме днес. Много съвременни науки са формирани на базата на трудове на древногръцки учени и философи. Елементи на елинската архитектура и

изкуство украсяват съвременни здания отвън и отвътре. Голяма част от научната терминология в множество области произлиза от древногръцкия език, като напр. “демокрация”. Като наследство тази древна нация е завещала епоса си, литературата си, изкуството си, културата си, а чрез това и духа си. Именно поради тези си заслуги елините си осигуряват “такова място в историята на човешкото развитие, за каквото не може да претендира нито един друг народ”.¹

---

¹ Енгелс, Фридрих, Съчинения, т. 20, с. 365.